

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 138, GOD. VIII, BEOGRAD, UTORAK, 20. AVGUST 2013.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. septembra

MIXER

Piše: Branislav Jakovljević

LEGITIMIZACIJA ČUTANJEM I VESELJEM

Povodom prepiske Miočinović-Luković

U „Pismu Petru Lukoviću“ objavljenom na sajtu Peščanika 8. avgusta ove godine, Mirjana Miočinović upozorava na odsustvo kritičkog (i svakog drugog) diskursa o prvom potpredseniku Vlade Aleksandru Vučiću u e-novinama. Autorka pisma postavlja pitanje o razlozima zbog kojih javno glasilo poznato po svojoj kritičkoj oštrici, koju najviše duguje svom glavnom uredniku Petru Lukoviću, uporno čuti o političaru koji u poslednjih godinu dana slovi za najmoćnijeg u Srbiji. Pismo je kratko i jasno. Ono upozorava na moguć kompromis sa vlastima od strane novinara i urednika poznatog kao beskompromisnog kritičara vlasti u ovom obliku se ona javljala (od političke i policijske, do informativne i estetske), kao i javni poziv istom novinaru i uredniku na kritičko promišljanje aktuelnog političkog vrha Srbije. Obraćajući se direktno Lukoviću, Miočinović naglašava važnost e-novina

skorije primere kritičkog govora o „novoproklamovanom Vođi“, pri tom ne pomenuvši ni jedan od onih „ružnih tekstova“ koje je objavio o Vučiću za vreme njegovog potpredsednikovanja. Idući kroz listu autora koje je Miočinović pomenula, Luković pronalazi pravi „razlog ovog pisma“: radi se o tekstu Marka Vešovića „Braniteljka Sarajeva“ objavljenom u e-novinama sa nadnaslovom „Sonja Biserko i prijatelji, naplata humanizma“. Da nije bilo ovog teksta, tvrdi Luković, Mirjana Miočinović se „ne bi ni javila“. Dakle, nije stvar u tome da e-novine prećutno podržavaju prvog potpredsednika već u tome što napadaju predsednicu „Centralnog Helsinškog Komiteta“. Time bi trebalo da se ova rasprava završi, ili pak da počne druga, ali na potpuno drugu temu: ko je zapravo napadao Sarajevo, ko se time najviše okoristio, sve do mazohističkih prenemaganja oko ratnog vs. antiratnog profiterstva.

Ovo se u (ne tako) davna vremena nazivalo zamenom teza. Lukovićev retorički potez odskače od ove otrcane strategije polemisanja samom žestinom zamene. Dakle, njena suština nije više u odgovaranju na pitanje koje nikada nije bilo postavljeno, već u pobijanju jedne tvrdnje galamom umesto kontra-argumentom. Ovde se radi o novoj retoričkoj figuri koja se u javnom govoru Srbije odomačila tokom devedestih, i predstavlja jedan od tragova koje nasilje ostavlja na svakodnevnom govoru. Najupadljiviji primeri razarajućeg uticaja nasilja na jezik se mogu naći u najezdi svršenih glagola (*iskombinovati, odraditi, ispoštovati, iskomunicirati*, itd). Nasilje se manje primetno, ali podjednako pogubno, *ugrađuje* ne samo u rečnik već i u sintaksu, što se završava uspostavljanjem novih retoričkih figura. Za razliku od tradicionalne zamene teza, ova nova figura ne sastoji

„u zemlji gde je tako malo prostora ostavljeno ne samo pravu već i volji da se slobodno misli“.

U tekstu „Ako vam je Biserko dobra, onda ništa“ objavljenom već sledećeg dana u e-novinama, Luković odgovara dijaloški, dakle umećući svoje odgovore u tekst pisma Mirjane Miočinović, ali se pri tom ne prihvata dijaloga u punom smislu te reči. Umesto toga, on predstavlja glavnu tačku pisma upućnog njemu tek kao usputnu primedbu („A što se pomenutog Vučića tiče, o njemu sam tokom svoje neuspešne i necarske karijere ispisao toliko ružnih tekstova...“). Ovakav pasivno-agresivni pristup je nekarakterističan za Lukovića i on ga hitro menja. Napominjući da „ovde“, (dakle jedva na prvoj trećini odgovora i posle jedinog osvrta na glavni predmet polemike) „draga Mirjana, prestaje zabavljanje“, Luković se okreće objašnjavanju razloga zbog kojih e-novine nisu prenele tekstove koje Miočinović navodi kao

se u podmetanju jednog *smislovnog* niza za drugi, već u pobijanju bilo kakvog smisla putem čiste performativne sile. Ovaj performativni obrt sreće se svakog dana na istim onim mestima gde se sreću i gorepomenuti glagoli, od pijace do skupštinske govornice. Ono što je tipično za ovu vrstu divljeg performativa jeste da jačina iskaza ne potiče iz njegove operativnosti (njime se ništa ne postiže), već iz težine optužbe koja je uperena na ličnost sagovornika (recimo, na primedbu tipa „zašto si pokrao radnike, rasprodao imovinu firme, napravio dugove?“ upitanik odgovara „šta ti pričaš kad si isterao bolesnu majku iz kuće?“) Početnoj tezi se gubi svaki trag u gustišu ličnih optužbi i u neprozirnosti zapetljanih međuljudskih odnosa koji se tiču malo koga sem onih koji se međusobno prozivaju (tako će se posle Lukovićevog odgovora u e-novinama ponovo javiti Vešović sa tekstem „Sonjina jaranica Mirjana“).

eurozine
KPK Beton je član Eurozine medijske mreže

MIXER

Branislav Jakovljević:
Legitimizacija čutanjem i veseljem

CEMENT

Saša Ćirić: Teror pohlepe protiv terora straha

ARMATURA

Vesna Rakić-Vodinec: Nove političke stranke - nove opcije ili samo popunjavanje političkog prostora?

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Geni, geni Coheni

BLOK BR. V

Mileta Mijatović i Johanna Marcade: Čopor

Sve je ovo vrlo predvidljivo i dosadno, što nije veliko iznenađenje, jer ma kako da je provokativan sadržaj „polemike“, ipak se radi o retoričkoj figuri, znači o jednoj istrošenoj strategiji osujećivanja dijaloga. Daleko zanimljivije i rečitije od Lukovićevog retoričkog arsenala jeste samo njegovo pozicioniranje u odgovoru Mirjani Miočinović. Već na samom početku svog otpisa on strogo (dakle, nimalo „veselo“ i „zabavno“) insistira na sopstvenom položaju u e-novinama, kao jednog „od dva vlasnika ovog strogo privatnog medija“. U slučaju da ovo nije bilo jasno ili da je promaklo pažnji čitalaca, on ponovo napominje da su e-novine „strogo privatni portal na koji – i da hoćete – ne možete da utičete“. Tu Luković jednostavno greši: e-novine nisu privatni, već javni portal. Privatni portali zahtevaju učlanjenje i nisu dostupni svima. Glavni izvor prihoda „privatnih“ odnosno ograničenih internet stranica je pretplata, dok je to za otvorene odnosno „javne“ komercijalne stranice upravo njihova široka pristupačnost, koja ih čini privlačnim za oglašavanje. Kao i javna (nekablovska) televizija, javni internet portali prodaju svoje gledateljstvo, odnosno čitateljstvo. Svaki izlazak na internet stranicu e-novina podiže njihovu vrednost. Veliko je pitanje da li bi e-novine uopšte opstale da su zaista „strogo privatni portal“. To Luković sve zna, ali ipak zauzima stav gazde, uobičajen u novom medijskom pejzažu Srbije: mediji su ovde „privatni“ utoliko što ih vlasnici koriste u svoje privatne svrhe. Takvo shvatanje javnih medija ne potiče od juče, recimo od letošnje bljutave „polemike“ između televizije Pink i Blica. Takvo shvatanje javnih medija dolazi iz devedestih. Sadašnje stanje je proizvod upravo privatizacije javne sfere koja se desila tada, i na kojoj debelo profitiraju „novoproklamovane“ vođe, koje svoj legitimitet grade na uspešnom potiskivanju sopstvene prošlosti. Zanimljivo je da se završna teza Lukovićevog odgovora tiče upravo prošlosti. On poručuje, naime, da „prošlost nije formula na kojoj ćete sa svojim prijateljima graditi budućnost“. A sa neprijateljima? Ovo je gotovo neshvatljivo, uzmemo li da dolazi od urednika glasila koje jedino u Srbiji uporno podseća na medijsko izveštavanje tokom ratova devedesetih. Lukovićeva deklarativno odustajanje od prošlosti shvatljivo je jedino ako uzmemo u obzir mogućnost da je performativna sila njegovog retoričkog obrta potpuno nadvladala smisao njegovih tvrdnji. Međutim, iako često ispražnjene od smisla, retoričke figure nikada ne gube svoj simptomatični potencijal.

Lukovićev lakonski zaključak o prošlosti i budućnosti skreće pažnju čitaoca na čudnu temporalnost na kojoj se zasniva njegov tekst. U svom pismu, Miočinović se obraća sadašnjosti, odnosno uređivačkoj politici e-novina sada i ovdje, uz jedno važno odstupanje, u kome upozorava svog adresata na opasnost da svojim stavom (odnosno njegovim odsustvom) prema Vučiću „pokvari svoju biografiju”. Jedino čemu se Luković vraća sa gotovo podjednakim insistiranjem kao na svoj status u e-novinama („sa naglaskom na 'ja'”) jeste vremenska granica koju postavljaju iste ove novine: od 2008. pa do večnosti. Naravno, niko niti hoće niti može da ukloni Lukovića iz e-novina. U svom pismu, Miočinović upozorava na nešto što je potpuno očigledno, a što većina, uključujući Lukovića, pokušava da previdi: za prvog potpredsednika Vlade prošlost ne postoji; on je tu od 2012. i „biće Forever”. Ali problem je upravo u tome što u Srbiji ništa nije od juče, i svakako nije „forever”. To Luković „odavno zna a neće da prizna”. Poza (su)vlasnika jednog običnog glasila u jednoj običnoj državi koju zauzima u ovom tekstu, neodrživa je upravo zato što se radi o mediju koji nije običan upravo zato što radi to što radi (i kako radi) u zemlji u kojoj se bivši podmladak ratnih zločinaca i kriminalaca sada dočepao vlasti. Vučić, kao i Luković, dolazi iz devedestih. Ta prošlost postoji, i ona određuje ne samo sadašnjost i budućnost gazda Vučića, već i (gazdawanabe?) Lukovića. Njegov odgovor je simptomatičan upravo zbog toga što na kritiku za kompromisan stav prema saučesniku i inspiratoru zločina iz devedesetih odgovara pozivanjem na teze o „braniteljima Sarajeva”.

Naravno, u Beogradu svi putevi vode u Sarajevo. Lukovićevo odbijanje da vidi političku stvarnost, odnosno njegovo parcelisanje te stvarnosti na vidljive i nevidljive, privatne i javne, pristupačne i nepristupačne zone, podseća na njegov intervju koji je u sarajevskim *Danima* objavljen u leto ratne 1994. godine. Razgovor sa (tada) glavnim urednikom *Vremena* vodio je (tada) glavni urednik *Dana* Senad Pećanin. On zaslužuje da bude opširno citiran:

PEĆANIN: Kad sam čuo u Sarajevu, a ti znaš koliko se Vreme on-dje čita, da ste objavili u četiri broja Arkanov predizborni plakat na unutrašnjoj strani omota, najprije nisam mogao vjerovati. Bio je to užasan šok.

LUKOVIĆ: Kada su bili izbori u oktobru 93, mi smo odlučili da damo oglase partijama, što radimo svake godine, da uzmemo pare. Odlučili smo, takođe, da ne damo reklame svakome nego da damo pravila ko može da da oglas. Pravilo broj jedan - oglas mogu da daju političke partije pod sledećim uslovima: prvo, da oglas ne poziva na ubijanje, rat, etničko čišćenje, klanje; i drugo, da ne poziva na etničku, versku mržnju i tako dalje. U isto

vreme, TV-Beograd daje ista pravila, ali ih ne poštuje. U tri broja pisali smo o tome da neko, ako da pravila, mora i da ih poštuje. Napravili smo veliku rubriku, moralnu rubriku, gde se pušta Građanski savez, SP i ostali. Oglas za tu rubriku doneo je neki Arkanov tip. Oglas je ovakav: njegova stranka je za mir, protiv rata, za ljubav, poštovanje svih naroda i narodnosti, i sve tako. Ti znaš ko je Arkan, i mi znamo ko je Arkan (...) Ali ja uvek, ako branim prava demokratije, branim ih ovako: demokratija je procedura u vreme mira; ako sam ustanovio proceduru, onda je poštujem... Kad čovek kaže Arkanov oglas, pomisli - ovaj reklamira klanje, ubijanje... Ovo ne. Ovo je slika njegova - našminkan, sa kravatom; druga slika je slika Srbije, treća je slika crkve, i četvrta je taj tekst: mir, ljubav, jednakost, jedinstvo. Ja znam kako taj oglas izgleda iz perspektive Sarajeva. Samo, ja ne mogu da ne odobrim oglas zato što se meni ne sviđa Arkan; onda po tom principu ne ide ni jedan oglas, jer mi se ne sviđa npr. Mašina za pranje veša ili ovo ili ono (...) Ono što je jako, jako bitno, u stvari, mislim da je to najvažnija stvar, i za to imamo materijalne dokaze - u isto vreme kad je taj oglas išao u četiri broja, u ta četiri broja bilo je 12 tekstova protiv Arkana.

PEĆANIN: Znači li to da bi ti '44, da si bio urednik novina i da ti Hitler donese oglas u kojem poziva na mir i toleranciju...

LUKOVIĆ: Da objasnim samo jednu stvar - mi živimo i radimo u Beogradu. Ta partija je registrovana, legalno se pojavljivala, učestvovala na izborima (...) Ja ne mogu kao novinar da preuzmem funkciju policije - da hapšim Arkana! (...) Hoću da kažem da je to pitanje procedure ovde u Srbiji (...) Razlika između Sarajeva i Beograda je u dve stvari: prvo, Beograd nije u ratu, Beograd nije pod opsadom, u Beogradu ne puca, Beograd je u kakvom-takvom miru; drugo, Beograd ima neki mali minimum nekakve građanske inicijative. Ako i to izgubimo na račun anarhije i na račun nekog morala ili nemorala, onda ode sve u p ...

PEĆANIN: Evo gdje mislim da je greška u toj logici, čak i u profesionalnoj logici. Nije isto kad si maloprije pomenuo neku drugu partiju ili veš-mašinu; riječ je o tome što se svaki legalitet i svaki legitimitet Arkanov gubi na tački gdje počinje genocid, gdje počinje ratni zločin. On je isto tako, ako ćeš da sudiš po legalitetu i legitimitetu, ratni zločinac. Prema tome (...) u ime nečega što je činjenica, što je istina i što je istorijska realnost ti imaš pravo da prezreš taj takozvani legalitet u ime kojega se on pojavljuje u novinama.

LUKOVIĆ: Da smo objavili oglas SPS-a, siguran sam da ne bi bilo pola takvih reakcija kao te tvoje. Da li zaista misliš da je SPS manje kriv nego Arkan?

PEĆANIN: Dobro, ali moraš uzeti u obzir činjenicu da se Arkan zaista pojavljuje kao metafora zločina.

LUKOVIĆ: Imaš i Šešelja kao metaforu, i mnoge druge. Nemaš

partije u Srbiji, sem, možda, jedne ili dve, u kojoj nema ratnih zločinaca (...) Po tom principu ne bi onda niko mogao da se reklamira. I ja se slažem. Ako je bila greška, ponavljam, greška je što smo uopšte dali mogućnost da se objavljuju oglasi.

PEĆANIN: Evo što je za mene bilo još gore u slučaju objavljivanja Arkanova oglasa.

Za mene je najgore bilo što vi praktično, direktno ili indirektno, svjesno ili nesvjesno, učestvujete u falsifikovanju njegove partije, odnosno u prikrivanju njegova zločina.

LUKOVIĆ: Rekao sam već - u istom broju *Vremena* u kojem je njegov oglas, o njemu je sve napisano: šta je sve radio, koga je sve ubijao, koga pokrao, kojoj mafiji pripada.

... Zašto bismo puštali dvanaest tekstova protiv Arkana u ta četiri broja ako hoćemo da ga propagiramo?

PEĆANIN: Reklama je transparentnija od teksta.

LUKOVIĆ: Pokazalo se da Arkan ovom reklamom nije dobio ništa. Nije dobio ni jednog poslanika (...)

PEĆANIN: To, po meni, nije borba za princip. Ne može legalizovanje zločina i zločinca biti princip. Tu principi padaju. Onoga trenutka kada je krenuo nož i kada je pala prva glava, završava se svaka priča o principima, o proceduri, o demokratiji i o svemu tome. U tom smislu mislim da vi nemate nikakvu moralnu obavezu da u ime bilo kakvih principa branite Arkanov politički legalitet.

LUKOVIĆ: Ne branimo ga mi.

PEĆANIN: Ma, braniš ga čim mu priznaješ politički legalitet (...)

LUKOVIĆ: Izgleda da smo mi mnogo više idealisti - verujemo u neke moralne principe koji, čini mi se, više ne vrede (*Dani* br. 23, 15. jul 1994)

U ovom razgovoru za *Dane* Petar Luković je unapred „ozabavio” sopstvene reči i stavove koje će izneti u odgovoru Mirjani Miočinović devetnaest godina kasnije (skoro u dan). Ovdje nema zamena teza i performativnih obrta, pa čak ni jedne jedine fraze na engleskom. Tu zaista nema zajebavanja, naprotiv: Lukovićevi odgovori predstavljaju pošten pokušaj da se odbrani jedna neodbranjiva pozicija. U retkom trenutku priznavanja greške (ne zato što ih inače ne priznaje, već zato što ih je zapravo veoma retko pravio) na samom kraju razgovora nalazimo Lukovića u njegovom najboljem izdanju, dok se njegov odgovor Mirjani Miočinović nadograđuje na neke od najgorih trenutaka iz njegovog razgovora sa Pećaninom. Ako je tamo rezon bio „Beograd nije u ratu, Beograd nije pod opsadom, u Beogradu se ne puca, Beograd je u kakvom-takvom miru”, ovdje je „šta ja da radim - da vratim Chaddu iz Pakistana i Đilasa na platane”. Bivši urednik *Vremena* i sadašnji (su)vlasnik e-novina se ovdje zaista pravi „Pero sa onoga svijeta”: kako bi bilo vratiti Vučića gde mu je mesto, u istoriju beščašća u koju se tako zdušno i svakom prilikom upisivao? ■

CEMENT

Piše: Saša Ćirić

TEROR POHLEPE PROTIV TERORA STRAHA

Josip Mlakić: *Planet Friedman* (Fraktura, 2012)

Distopijski roman Josipa Mlakića *Planet Friedman* podvrgava kritici racionalizam tržišnog kapitalizma. Za Mlakića kapitalistička racionalnost je racionalnost radikalizovanog utilitarizma. Razumno je ono što je korisno, korisno je ono što donosi profit, emocije su beskorisni balast, štaviše opasni balast jer destabilizuju pojedinca, onemogućavaju ga da logički misli, da racionalno odredi svoje prioritete i da se posveti onome što donosi najveću dobit pojedincu i zajednici. Emocije često čine da se zamuti svest o poretku prioriteta ili da se relativizuje ili poništi njihova vrednost. Otuda su u svetu Mlakićeve distopije emocije strogo kontrolisane upotrebom antidepresiva. Jedine dopuštene emocije su: pohlepa koja pojedinca goni da razvija svoje sposobnosti u cilju takmičarskog postizanja što boljih rezultata u tržišnoj utakmici, strah od gubitka solventnosti, koji ima istu funkciju kao pohlepa, i ponos zbog pripadnosti klasi privilegovanih pojedinaca.

Mlakićev svet klase gospodara koji žive u Zoni A, koju od ostalih zona štite skeneri, smrtonosni za sve nezvane intrudere, jeste svet neuznemirenih ljudi. Oni žive bez gneva, bez ljubavi, bez turbulencija, bez osećanja privrženosti i bliskosti. Nije najjasnije zašto i dalje žive u parovima (braku) kada su dovoljni sami sebi, a i kopolativna strana novoljudi nije najbolje narativno domišljena. Budući dovoljni sami sebi, zakržljalog seksualnog nagona, mogu se razmnožavati, tačnije: održavati vrstu kloniranjem (o čemu je snatrio Uelbek u svom romanu *Mogućnost ostrva*). Ipak, kod Mlakića roditelji nisu atomizovani klonovi, već ljudi radikalno zauzdane emocionalnosti. Oni žive u bračnim zajednicama, ali su deca odvojena od njih, jer roditeljska ljubav, po mišljenju ideologa planete Friedman, ne deluje pozitivno na tržišno ponašanje pojedinaca; zapravo deluje na isti način kao i većina štetnih emocija, tako što redefiniše prioritete i obezvređuje one koji stoje na vrhu kultra rada i ostvarivanja profita. Roditelji imaju pravo jednom godišnje da posete svoju decu koja žive na udaljenim mestima, takođe u okviru Zone A, ali deca ne smeju da vide njih. Samilost prema neprivilogovanima, njihovo lečenje, obrazovanje ili druga vrsta pomoći najstrože je kažnji-

va zakonom, jer kao što tržište svojim unutrašnjim zakonitostima samo odstranjuje svoja gangrenozna tkiva, kako glasi jedan od postulata Fridmanove doktrine, tako i kastinska podela humanog stanovništva štiti planetu od prenaseljenosti putem neke vrste dirigovane prirodne selekcije. Neprivilegovani su nepismeni, u njihovim nehigijenskim staništima vladaju davne bolesti poput kuge, besnila ili kolere i kao takvi su osuđeni na ubrzano izumiranje.

Mlakićev roman nudi dosta uopštenu i konvencionalnu kritiku kapitalizma u njegovoj zapravo liberalnoj ili klasičnoj fazi. Štaviše, ukazuje se na slabost liberalnog koncepta: pošast hladnog rata i njegovo opasno nasleđe, nuklearno oružje, vojna industrija, prodaja naoružanja i podsticanje sukoba niskog intenziteta širom sveta, na planeti Friedman uklonjeni su kao nešto što predstavlja ekonomski balast, tj. čisto opterećenje i štetu. I države su poklekale pred ekonomskom logikom novog doba: država je odumrla kao nepotrebna i skupa administracija koja deluje represivno na kapital, postavljajući mu ograničenja svojim propisima i porezima. Svetom vladaju korporacije preko svog Velikog veća, dok su nacionalne armije zamenjene velikim zaštitarskim tvrtkama tj. fir-

mama za zaštitu i bezbednost, čije su akcije na berzi u stalnom usponu. No, ni ovaj „savršeni“ svet nije bez protivnika. Pokret otpora koje predvodi tzv. Blacktooth, iako se zalaže za ukidanje kastinske podele planete na zone, čini skup nasilnih organizacija, motivisan pravom na pljačku osvojenih teritorija a ne proklamovanim progresivnim političkim ciljem. Vođu revolucionara vodi gnev i revanšistička žudnja, koliko i poriv za moći i vladanjem. U tome je on zamišljen kao kombinacija Atila Huna i Robespijera, a njegove trupe kao miks varvarskih i razbojničkih hordi. Dakle, kod Mlakića postoji „izbor“ između Scile i Haribde – nema manjeg zla, a nema ni ozbiljne alternative u vidu trećeg puta koji bi bio lišen kastinske isključivosti bliske istočnjačkim despotijama, s jedne, i terorističkim metodama i poretku straha, s druge strane.

Mlakićevi glavni junaci, lekar Gerhard Šmit i Paula Bolt, bivša atletičarka, neka su vrsta volterovskih skeptika koji pomažu nepriviligovane, podučavaju ih da se sami zaštite, opismenjavaju i obrazuju, ali ne ispoljavajući volju da politički ustroje „niži stalež“ i povedu ga u borbu kako protiv bezdušnih liberalnih elitista, tako i protiv nemilosrdnih revolucionara. U nekoj vrsti otvorenog kraja, koji budi slutnju njihovog skorog debakla, njima preostaje da se povuku u „svoj vrt“, na Ždralovu visoravan, i da žive od svog rada, po mogućstvu bez ikakvih dodira sa pred-

stavnici i jedne i druge grupe. Nema teologije oslobođenja, političko-istorijski koncept pravde i prava se ne može ponovo ni osmisliti, nekad realizovati. U mitovima i religiji, kao i u porodičnim vrednostima, bliskosti i po prilici heteroseksualnoj ljubavi, ne krije se opšti spas, iako su oni kontrapunkt ravnodušnosti fridmanovaca i bezdušnosti njihovih protivnika. Te su vrednosti za Mlakića prag izgubljene civilizacije i degradirane humanosti, koje ne mogu trijumfovati, ali se od njih ne sme ni odustati. Kao ni od knjiga svetskih klasika, koje su fridmanovci pacifikovali i odstranili kao tržišno neisplativu robu. U stvari, knjige su za fridmanovce bile rasadnici kontradiktornih i često nerazumljivih ideja, i poetskih sintagmi koje zbunjuju, jačajući iracionalnu žudnju za nepostojećim i nemogućim.

U zbiru, Mlakićeva distopija predstavlja kritiku kapitalizma kao ekološki štetnog, utilitarizma kao psihološki devastirajućeg, revolucionarnog nasilja i totalitarne prakse kao neupitnog istorijskog zla, ali i etablira postmodernu sumnju u velike ideološke naracije. U isto vreme ta se sumnja proteže i na mogućnost zasnivanja ideologije slobode i pravednijeg društva, koja bi u konačnici odnela pobjedu nad onima koji privatizuju moć, dele ljudsku populaciju na kategorije, brutalno ih potčinjavaju i olako masovno lišavaju života ■

ARMATURA

Piše: Vesna Rakić-Vodinelić

NOVE POLITIČKE STRANKE - NOVE OPCIJE ILI SAMO POPUNJAVANJE POLITIČKOG PROSTORA?

Zoran Đinđić, krajem devedesetih: „Umesto slobodnog izbora građanima su ponuđene lažne alternative: socijalnacionalizam SPS i nacionalsocijalizam SRS, rekao je lider demokrata najavljujući 'produžetak ekonomske, političke i mentalne krize'. Odluka da se izbori bojkotuju bila je ispravna jer Demokratska stranka ne želi više da učestvuje u institucijama u kojima se uništava Srbija“

Stanovišta da je prazan („beli“) glas uklopiv u današnje poimanje predstavničke demokratije, traži da se pozabavim pitanjem šta to čini legitimnim ne glasati ni za koga. Iako se iz konkretnih primera praznog glasa ili zagovaranja praznog glasa, može zaključiti da su povodi bili brojni i raznoliki, verujem da neću previše pogrešiti ako ih svedem na tri bitna: osećaj neligitimnosti datog političkog poretka, vladavina političkih stranaka (partokratija) umesto vladavine građana (demokratija) i odustajanje od ideje socijalne pravde, tj. socijalne države.

1. *Osećaj legitimnosti (vera u politički legitimitet)*. (Danas neizbežni) Maks Veber je u okviru svoje sociologije vladavine definisao tri tipa legitimne vlasti. On razlikuje tradicionalnu, harizmatičnu i racionalnu vlast. Vrednosni osnov svake legitimne vlasti, prema njemu, leži u odnosu legitimnih zahteva vlasti i vere (poverenja) građana. Za temu o kojoj ovde raspravljamo, dovoljno je podsetiti na Veberov pojam *Legitimitätsglaube* (vera u legitimitet). Najkraće, jedan dati politički poredak je legitiman ako građani koji u njemu sudeluju veruju u njega: vera u legitimitet je osnov svakog sistema vlasti i, u skladu sa tom verom (poverenjem), postoji spremnost građana da postupaju u skladu sa odlukama vlasti. (Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, 1964, New York: Free Press, 382). Osnovni elementi su, dakle, prihvatanje vlasti i spremnost građanina da poštuje odluke vlasti. Osnova vere (poverenja) u legitimnost vlasti, prema Veberovom učenju leži ili u tome da građani imaju poverenja u određeni politički i društveni poredak zato što on postoji i funkcionise dugo (tradicija), ili zato što imaju poverenja u one koji vladaju (harizma) ili zato što veruju u zakonitost datog političkog i društvenog poretka (vladavina prava). Veber smatra legitimitet bitnim zato što poverenje u jedan politički i društveni poredak ima za posledicu društvenu regularnost koja društvu daje neophodnu stabilnost, za razliku od nestabilnosti koju proizvodi rukovođenje sopstvenim pojedinačnim interesom. (Weber, 124). Veberovi prethodnici, kao i savremeni autori, kao osnovnu funkciju legitimiteta vide opravdanje date političke vlasti. Bez obzira koliko različita bila polazna stanovišta o izvoru političkog legitimiteta, prirodno pravo i jednakost ljudi i njihova sloboda koji otuda proističu (npr. Lok) ili društveni ugovor (npr. Ruso), politička vlast je opravdana ako je legitimna. Savremeni interpretatori Veberove tipologije, smatraju da ona danas nije dovoljna da se razumeju složeni odnosi koji konstituišu legitimni politički sistem u XXI veku. Oni sugerišu apstrahovanje tradicionalnog i harizmatičkog poimanja vlasti iz pojma legitimne vlasti. Štaviše, smatraju da racionalna vlast koja počiva na reprezentativnoj demokratiji i vladavini prava danas postoji u toliko mnogo oblika da više ne omogućava da se uvek definiše kao legitimna vlast. Pravno gledano legitimna vlast počiva na konstitucionalizmu (ustavnosti) ako ona odista uspostavlja vladavinu zakona u odnosu na pojedinačnu (privatnu) volju, vladavinu dakle, koja ograničava vlast. U tom smislu se već dugo, počev od XIX veka smatra da podela vlasti (umesto jedinstva vlasti) ima potencijal da bolje ograniči vlast. Drugi bitan osnov jeste demokratija, pod uslovom da legitimitet vlasti proističe iz percepcije građanstva da izabrana vlast poštuje demokratske principa te da je, stoga, pravno odgovorna građanima.

2. *Partokratija kao jedina (?) realna politika*. Da li i u Srbiji živimo u partokratiji umesto u demokratiji? Čini se suvišnim postaviti ovo pitanje. Ovde je osnovni problem to da politički legitimitet postaje iluzija, da partokratija umesto demokratije prestaje da bude iluzija ili makar iznevereno očekivanje i postaje centralna afirmativna politička teza, tj. samo je real-politika zapravo politika. Spoljašnji izraz partokratije, pored ostalog, jasno se ogleda u entuzijazmu vlasti naspram letargije građana. „Političari... dele onaj entuzijazam kakav nisu uspeali da probude kod birača u svojim zemljama“ (Toni Džad, *Teško Zemlji*, Pešćanik, 2011).

Foto: Vera Vujšević

Tako stižemo do pitanja koja mnogi često postavljaju, a krajnji je trenutak da ih ozbiljno postavimo i mi, građani Srbije: Ko služi kome, ko je gospodar, a ko sluga? Da li se građanin ikad osećao moćnim? Da li veruje da su ovo odista (bile) njegove vlasti? Da li treba da se zadovoljimo time da je legitimno preneti vlast sa jedne političke partije na drugu, a da se ne zapitamo šta je zapravo izvor legitimiteta bilo koje političke vlasti?

3. *Nesigurnost kao simptom napuštanja koncepta socijalne države*. Dvadeset prvi vek je otpočeo kao doba nesigurnosti, zapravo straha – ekonomskog, monetarnog, pravnog, političkog, čak i fizičkog. Pišući o strahotama koje su ljudi preživeli između dva svetska rata i tokom njih, Toni Džad podseća kako je naučena lekcija navela državnike u Evropi i Americi da se približe ideji socijalne države, države socijalne sigurnosti. Tokom pedesetih i šezdesetih godina XX veka bio je institucionalizovan skup *socijalnih javnih dobara – besplatno školovanje, besplatno ili relativno jeftino lečenje, državno garantovane penzije i osiguranje za slučaj nezaposlenosti*. Reč besplatno ovde ne treba doslovno shvatiti. Radi se o onome što je neko, kroz davanja u budžet već platio. Ovaj skup javnih socijalnih dobara je danas napušten ili je to napuštanje u toku. Tako da se, bar kad je o socijalno odgovornoj državi reč, ostvaruje mračna prognoza Adama Mihnjika: *U komunizmu je najgore ono što nastupa posle njega*. Ili drukčije, po Abdulahu Sidranu: *Preživeli smo komunizam, preživeli smo rat, ali tranziciju nećemo*.

Koje su bitne tačke gubljenja političkog legitimiteta, partokratizacije umesto demokratizacije i iščezavanja socijalnog javnog dobra iz političkog života u Srbiji XXI veka? Mislim da se može odrediti nekoliko prelomnih događaja. (a) Momenat u kojem političke stranke počinju da se sve manje razlikuju i da se preobražavaju u relativno monolitni politički establišment koji ne mari za javno dobro, vezujem za donošenje Ustava Srbije 2006. godine. Izuzev LDP, sve tadašnje i sadašnje parlamentarne političke stranke, tj. njihovi vrhovi, saglasile su se o tekstu i metodologiji usvajanja tog Ustava. (b) Drugi prelomni trenutak izražen je frazom „I Kosovo i EU“, frazom koju rado upotrebljavaju dve najveće i pred izbore najviše suprotstavljene političke stranke – Demokratska i Srpska napredna. Kad bi se moglo postaviti pitanje – šta je legitimnije? – valjalo bi ga postaviti upravo povodom ove fraze. (c) Sledeća su fingirana društvena „pomirenja“ oličena najviše u Deklaraciji DS i SPS: umesto običnog, hladnog koalicionog sporazuma (koji bi bio uklopiv u okviru parlamentarne demokratije). Svi ovi događaji uzdrmanja legitimiteta ne samo vlasti nego i dobrog dela opozicije u vremenu od 2000–2011. istovremeno jesu i lica partokratije. (d) Nadalje, „politička metodologija“ je već dugo zamorno ista. Isti oni koji su po ko zna koji put konstituisali

Srbiju prevarama ili poluistinama, politička klasa koja se sastoji od vrhova svih parlamentarnih stranaka (vlast ili opozicija, svejedno), pratećih i polukontrolisanih službi, neinstitutionalizovanih moćnika poput crkve i pošteđenih tajkuna – sav taj svet koji se tako dobro kreće u nekontrolisanom prostoru – i danas je na javnoj sceni. Praćenje, nadzor, zloupotreba medija, javnog prostora i podmetanje, njihova je metodologija. Sticanje apsolutne vladalačke moći, umesto institucionalizovane vlasti – njihov je cilj. Emitovanje protivrečnih poruka, širenje podozrenja među građanima – njihov je *modus operandi*. Teško siromaštvo koje je zahvatilo veliki broj građana je njihova cena.

Kakva je veza između govora o političkom legitimitetu i (mogućeg) osnivanja novih političkih stranaka i kakav bi mogao biti odgovor na gubitak poverenja u legitimitet. Najpre, niko nema pravo na monopol za odgovor na pitanje: *šta da se radi?* Taj monopol, oličan u totalitarizmu skupo je koštao čovečanstvo i to ne tako davno.

BETONJERKA MESECA

Državnim funkcionerima pretim u poremećenom stanju svesti. Svima ostalima - u normalnom.

Pavle Ćosić - Dobrica

Jedan, ovde raspostranjen odgovor jesu bes i/ili letargija. Kakve posledice oni mogu imati? Citiram opet Tonija Džada: „Budući da više ne verujemo u takve ljude, ne samo što gubimo veru u poslanike..., već i u sam parlament. U ovakvim trenucima, narod ima poriv ili da „najuri bagru“ ili da ih pusti da učine najgore što mogu. Nijedno od ovoga ne uliva nadu: ne znamo kako da ih najurimo, a ne možemo da ih puštamo da čine najgore što mogu. Treći odgovor – „srušiti sistem“ – diskreditovan je svojom besmislenošću: koje delove sistema, i u korist koje systemske zamene? A, uz to, ko će se prihvatiti rušenja?“ (T. Džad, str. 102.) Neke dobre ciljeve koje smo povremeno, kao pojedinci i društvo sebi postavljali, danas izražavamo uglavnom emocijama.

Drugi bi bio lokalni odgovor malim koracima. Nije li on obeshrabrujući, naročito posle neuspeha *Occupy Wall Street*, *Indignados* i sl? Ipak, ne baš sasvim. Evo nekoliko primera: Protest protiv nametnutog konstitucionalizma na Islandu je doveo do prvog građanski generisanog nacrtu ustava. Da li će biti usvojen, ipak, nije izvesno.

Slovenački protest građana, izazvan pre svega ekonomskom krizom delimično je uspeo – doveo je do pada vlada Janeza Janše i do obelodanjivanja, iako još uvek ne i do kažnjavanja koruptivnih ličnosti.

Slovenački odgovor na klerikalizaciju društva je, takođe, delimično uspeo. Katolička crkva je sudski osuđena na naknadu štete zbog seksualnog uznemiravanja koje je izvršio sveštenik, kome je krivično suđeno, ali je on umro pre izricanja presude. Sud je utvrdio da je crkva odgovorna za naknadu štete, upravo zato što

je napadač nastupao kao župnik, tj. kao predstavnik crkve, a ne kao običan građanin i što mu je to omogućilo da uzmemirava žrtvu i da ona relativno dugo o tome čuti.

Najzad, može se govoriti ne samo o političkom prostoru da se postave pitanja, već i o nekoliko malih lekcija iz ovih primera.

– Budući da je izborni sistem u Srbiji partokratski, nije li vreme za njegovu promenu, putem promene Ustava? *Nova stranka* je još u fazi svog osnivanja ovu promenu već inicirala.

– Zašto dozvoljavamo razmah partokratije profesionalizacijom političkih „zanimanja“, npr. poslanika po zanimanju? Primer Tomislava Nikolića govori da se može biti poslanik po zanimanju, pa potom i „napredovati“ u službi. Ne bi bilo nelegitimno pledirati za to da svako može biti poslanik samo u jednom ili samo u dva mandata.

– Da li su neki raniji i sadašnji ministri odista bili kažnjavani za svoje loše rezultate? Da li bi mogla „proći“ mala „lustraciona“ odredba da onaj ko je skrivio pad vlade kršenjem koalicionog sporazuma više nikad ne može biti biran za ministra?

– Da li bi demokratija mogla biti učvršćena ako bi se, inače dobra ustavna odredba o razdvojenosti crkve i države, ozbiljno shvatila? Na primer i tako da se krivično gonjenje vrši bez obzira na lična svojstva osumnjičenog, pa makar bio i vladika SPC?

– Da li bi demokratija bila učvršćena ako bi se pravosuđe odista ustanovilo kao treća državna vlast – bez javnih obećanja predstavnika izvršne vlasti (Aleksandra Vučića) da će biti još hapšenja, jer to jednostavno ne spada u njegovu nadležnost. „Kažnjavanje ljudi, nije nešto nerazumno u uređenom svetu, ali kažnjavanje koje potiče od nekontrolisane vlasti je krajnje opasno, kao

što je recimo bio Musolinijev obračun sa mafijom na Siciliji. Jedna fašistička vlast, naravno, nije mogla da trpi da neko pored nje ima veliku moć. Ali time što je on u jednom trenutku uspeo da nadvlada mafiju na Siciliji, ne znači da ih je pobedio i da je pobedila prava stvar. Jer pobjeda fašizma nad mafijom, u tom trenutku je to bila pobjeda fašizma, a to nije, nadam se, nešto što bi trebalo prihvatiti.“ (Nebojša Popov, *Radio Slobodna Evropa*, 24. 03. 2013).

– Na šta bi se mogao osloniti novi Ustav kao na legitiman osnov? Ne (još uvek) na tako visoko leteći cilj kojim bi Srbija preko noći deklarirala da prihvata poredak EU, nego bar na to da odista prihvati poredak Saveta Evrope čiji je Srbija član već gotovo deset godina.

– Šta uraditi sa ekonomijom (o kojoj ne znam gotovo ništa)? Možda za početak obezbediti jednake šanse? Ima za to nekih već oprobanih načina.

Sve ovo nije baš tako mali politički prostor – dovoljan je za nove političke stranke. Pod uslovom da ne prihvate „političku metodologiju“ postojećih. ■

Tekst je nastao u sklopu projekta „Ka razvijenoj demokratiji“, koji organizuje KPZ Beton uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu i Fonda za otvoreno društvo. Sadržaj ovog teksta isključivo je odgovornost autora teksta i ni na koji način se ne može smatrati da odražava gledišta Kraljevine Norveške ili Fonda za otvoreno društvo.

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

GENI, GENI COHENI

(iz kajdanke splitskog gradonačelnika Ive Baldasara koji je na novinarsko pitanje koga radije sluša - Marka Perkovića Thompsona ili Arsena Dedića? - odgovorio: "I jedan i drugi imaju dobrih pjesama, ali draži mi je Leonard Cohen.")

U Zagori na izvoru rijeke Čikole,
Suzanne takes you down to her place near the river.

Stoji Hrvat do Hrvata, mi smo braća svi,
First we take Manhattan and then, then we take Berlin.

Puče tompson, kalašnjikov, a i zbrojevka,
Dance me to your beauty, dance me to the end of love.

Korak naprijed, puška gotovs, svi uz pjesmu, svi,
You live your life as if it's real, a thousand kisses deep.

Čujte, srpski dobrovoljci, bando četnici,
Lover, lover, lover, lover, please come back to me!

Stići će vas Božja pravda, to već svatko zna,
There ain't no cure, there ain't no cure, ain't no cure for love!

Slušajte sad poruku od Svetog Ilije:
Who by fire, who by water, who by accident!

Oj Hrvati, braćo mila iz Čavoglava,
Hey, that's no way, that's no way, no way to say goodbye!

TEKST | MILETA MIJATOVIĆ | KLOPKA ZA PIONIRA | GRAFIKA | JOHANNA MARCADE